

KONVENTISTA P.Y:KSI JA TEKNOLOGEISTA POLYTEEKKAREIKSI

Teekkarielämän käännekohtia 1880-luvulla Bruno Steniuksen käsikirjoituksen pohjalta

Panu Nykänen

Polyteknisen koulun opettaja- ja oppilaskunta sekä opetuksen resurssit lisääntyivät nopeasti 1870- ja 1880-luvuilla järjestelmällisen, koko koulutusjärjestelmään liittyvän työn tuloksena. Senaatin tavoitteena oli kasvattaa maahan kansallinen insinöörikunta. Tavoitteen saavuttamiseksi piti maan koko koulutusjärjestelmä rakentaa kansakoulusta lähtien vastaamaan nykyaikaisen yhteiskunnan tarpeisiin. Yksittäisen ja näkyvän, usein julkisuudessa vaaditun päätöksen tekeminen ei olisi muuttanut mitään, vaan oli selvää, että suomalaisen teknillisen osaamisen rakentamiseen liittynyt prosessi kesti joka tapauksessa useiden opiskelijasukupolvien ajan. 1880-luvulle sijoittui selkeä teknillisen koulutuksen murrosvaihe. Kehitysvaiheen teki hyvin näkyväksi se, että Polytekninen opisto joutui kohtaamaan kielikysymyksen. Syntyneet ristiriidat ja niiden ratkaisut näkyvät edelleenkin insinöörikunnan yhdistystoiminnan rakenteissa.

Eri yhteyksissä on keskusteltu 1880-luvun teekkarimaailmassa käydyin kieli- taistelun todellisesta luonteesta.¹ Tutkimusta on jonkin verran haitannut tunnetun lähdeaineiston vähäisyys. Vuosi 1903 ja oppilasyhdistyksen osakuntatalon, Polin valmistuminen muodostavat lähteistön kannalta ratkaisevan käänneen. Tämän jälkeen lähdemateriaalia ja kuvia on tallella kohtuullisesti. Tunnem-

me 1800-luvun lopulla vaikuttaneita Polyteknisen Opiston opettajia ja opiskelijoita 1900-luvun alussa kirjoitettujen tekstien ja vuosisadan vaihteen valokuvien kautta. Henkilöt, joiden historia ei yltänyt 1900-luvun puolelle, ovat jääneet suhteellisen tuntemattomiksi.

Lähdeaineiston puuttuminen on toisinaan saattanut johtopäätelmiin, joiden

mukaan Polyteknisen Opiston elämä 1800-luvun puolella olisi ollut jotenkin vaatimatonta. Näin ei suinkaan ollut, vaan on ilahduttavaa havaita kuinka pienistä muistoista vähitellen rakentuvasta kokonaiskuvasta ilmenee, miten monet myöhempien aikojen keksintöinä pidetyistä menettelytavoista ja muodoista ovatkin eläneet jo Polyteknisen Opiston aikana – ja jopa teekkarihistorian alkuhämärissä Litoniuksen talossa Aleksanterinkadulla.

Nyt käsillä on ennen julkaisematon, Polyteknikkojen Yhdistyksen hallituksen jäsenen, Bruno Steniuksen² vuonna 1890 kirjoittama suomenkielinen kertomus siitä, mitä edellisen kymmenen vuoden aikana teekkarimaailmassa tapahtui. Stenius oli tekstiä kirjoittaessaan 24-vuotias vastavalmistunut maanmittari.

Kirjoitus on jätetty Polyteknikkojen Yhdistyksen kirjoituskilpailuun alkuvuodesta 1890. Kilpailu oli julistettu koska aikalaiset ymmärsivät jotain merkittävää, vaikkakin vaikeasti määriteltävissä olevaa tapahtuneen. He halusivat tallettaa asiasta kertomuksen. Kilpailuun osallistui vain yksi, nimimerkki Siekon laatima kirjoitus. Koska muita tekstejä ei arvostelijoiden käsiin saapunut, Stenius sai työstään 50 markan palkinnon.³ Käsikirjoitus löytyi heinäkuussa 2000 Polyteekkarimuseon arkistosta, jossa se oli eksynyt 1800-luvun lopun tilikirjojen joukkoon.

Kysymyksessä on pieni arkistotutkimukseen perustuva historiikki, kuten kirjoittaja itse kertoo lyhyessä esipuheessaan. Kirjoitus on ollut käsillä, kun K.E. Palmén on 1899 laatinut paljon lainattua työtään Polyteknikkojen Yhdistyksen historiasta. Palménin jäl-

Bruno Stenius

keen Steniuksen käsikirjoitukseen ei enää viitata, vaan Steniuksen kirjoituksen asiasisältö periytyi tutkimuksessa osittain Palménin tekstien kautta eteenpäin.

On selvää, että *Piirteitä*-käsikirjoitus perustuu suurelta osin Steniuksen omiin kokemuksiin yhdistyksen toiminnasta. Erityisesti yhdistyksen hallinnossa käydyn kiistelyn kuvausten väliin sijoitettu eloisa kertomus yllättäen, 1880-luvulla vielä kovin miehisen polyteekkariryhteisön keskuuteen ilmestyneiden ”bufetti-neitojen” aikaansaamasta vaikutuksesta ja tapahtuman seurauksista koko toverikuntaan tuntuu itse eletyltä.

Paikoin aikakaudelle tyypilliseen mahtipontiseen tyyliin ja selvästi ”toisella kotimaisella kielellä” kirjoitettu, paikoin ontuva teksti joutui kilpikirjoituksena asiasisältönsä puolesta alun perin julkiselle kritiikille alttiiksi, eikä näin ollen voida ajatella kirjoittajan ottaneen liikaa omia vapauksia ta-

pahtumien tulkinnessa. Tekstiä on tältä osin pidettävä tieteellisenä historiankirjoituksena.

Kirjoitus julkaistaan tässä kokonaisuudessaan muuttamattomana. Myös nykypäivänä selvinä kirjoitusvirheinä pidettävät ilmaisut on säilytetty mahdollisimman tarkoin. Julkaisuun on liitetty joitakin kommentteja, joiden toivon helpottavan asian käsittelyä.

Polytekninen Opisto

Bruno Stenius kuvaa kirjoituksessaan tapahtumia, jotka sattuivat Polyteknisessä Opistossa uskomattoman voimakkaan kasvun ja nopeiden muutosten kaudella. Mullistusten aika seurasi siitä, että senaatissa tehtiin sarja päätöksiä, joiden tarkoituksena oli kohottaa Polyteknisen Opiston muodollista ja käytännöllistä asemaa maan talouselämän tilanteen parantamiseksi.

Samaan aikaan kun ensimmäinen Teknillistä reaalikoulua palvellut opettajasukupolvi poistui oppilaitoksen palveluksesta korkeaan ikään saavuttuaan, koulun huoneistokysymykset saatiin ratkaistua vähäksi aikaa. Hietalahteen valmistui 1877 oppilaitoksen oma, Suomen oloissa poikkeuksellisen hieno rakennus, jossa riitti aluksi tilaa jopa vuokrattavaksi muille valtionhallinnon yksiköille. Polysteekki kasvoi hetkessä silminnähden vertailukelpoiseen asemaan yliopiston kanssa. Muutettaessa Litoniuksen talosta Aleksanterinkadulta Hietalahteen entinen Helsingin Teknillinen reaalikoulu ja Polytekninen koulu kasvoi muodollisesti Polytekniseksi Opistoksi. Sisäänpääsyvaatimuksia ja opettajien pätevyysva-

timuksia korotettiin, oppiaineita modernisoitiin ja opetusohjelmaa laajennettiin.⁴

Kehitysvauhti oli huimaava, eivätkä tästä seuranneet vaikeudet suinkaan tulleet esille vain oppilaitoksen hallinnossa. Kiistelyn kerrotaan vaikuttaneen myös siihen, että opiston johtajana pitkään toiminut oppilaskunnan inspektori Karl Leonard Lindeberg⁵ siirtyi muihin tehtäviin – hän lähti koko Opistosta 1890 siirtyäkseen muualle teollisuushallintoon. Lindeberg toimi sittemmin vasta aloitetuissa työsuojelu- eli ammatintarkastustehtävissä kuolemaansa saakka. Palménin ja Wuolteen myöhemmin liian taipumattomaksi mutta hyväntahtoiseksi kuvaama Lindeberg aloitti Teknillisessä reaalikoulussa, jossa noin viisitoistavuotiaita oppilaita oli muutamia kymmeniä ja maisteritasoisia opettajia kourallinen. Hietalahdessa kaksikymmenkesäisiä oppilaita oli lukumäärältään kymmenkertaisesti ja tutkijankoulutuksen saaneita opettajia-kin kymmeniä.

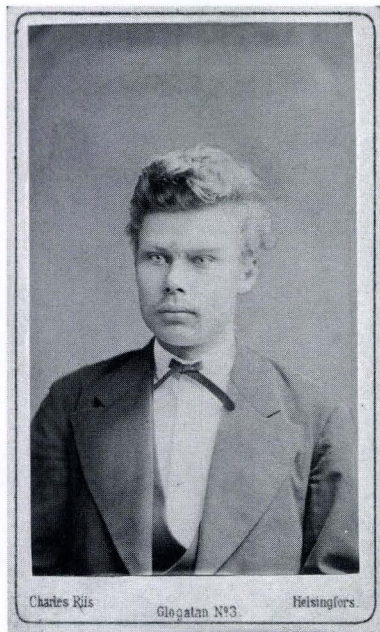
Stenius käyttää kuvaavasti sanoja ”vanha aika” ja ”uusi aika”, joilla hän ei tarkoita pelkästään kieliriitaan liittyvää ilmapiirin muutosta opiston oppilaskunnan keskuudessa. Polyteknisen opiston opettajat ja oppilaat erotettiin konkreettisesti vanhoista luokka- ja klubihuoneistaan sekä tuiki tärkeistä ”bufeteista” ja kahviloista. Seurauksena oli pienellä viiveellä konkreettisia muutoksia opiskelijoiden järjestöelämässä. Vastaava muutto seurauksineen tapahtui Teknillisen korkeakoulun muuttaessa Hietalahdesta Otaniemeen noin sata vuotta myöhemmin.

Steniuksen kirjoituksesta käy selvästi ilmi Suomen asema suuriruhtinaan-

maana, osana keisarikuntaa 1880-luvulla. Ulkopoliittikka ei tuolloin häirinnyt teekkareiden jokapäiväistä elämää. Venäläistämiskausi odotti vasta seuraavalla vuosikymmenellä, ja ainoa viittaus opiskelijoiden ulkomaisiin yhteyksiin on maininta ulkomaisista opinahjoista, joihin kotoinen Opisto oli jo vertailukelpoinen instituutti. Polyteekkarit eli teknologit, kuten 1880-luvulla vielä usein sanottiin, toimivat maailmassa, jossa oppilaskunnan tärkeät asiat vietiin ratkaistavaksi inspektorille, jona toimi tuttu opettaja tai professori, ja poikkeustapauksessa arvovaltaiselle opettajakollegiolle tai Polyteknisen Opiston johtajalle. Senaatti ja sen alaisena toimiva Polyteknisen Opiston hallintoa johtava manufaktuurijohtokunta olivat jo tekkarien tavallisen toimialueen ulkopuolella.

Nils Jonathan Wenell

Teknologföreningen

Opiskelijakunta oli toiminut epävirallisissa yhteyksissä konventin nimellä Teknillisen reaalikoulun alkuajoista lähtien. Tarkkaa konventin toiminnan alkuhetkeä ei tunneta, mutta lienee selvää että jo keväällä 1849 aloittaneet nuorukaiset oppivat tuntemaan toisensa suhteellisen hyvin kaikkien maailman koululaisten tavoin. Joskus Krimin sodan jälkeen 1855 Konventista kerrotaan jo kirjallisissa lähteissä, ja viimeistään 1861 toverikunta kierrätti keskuudessaan lehteä *Skämt och Alfvar vid Thekoppen*. Tämä muuttui hieman myöhemmin pitkäikäiseksi *Kamraten*-lehdiksi. Yhdistyksen varsinaisena alkuketkenä pidetään usein syyslukukautta 1871 ja kevätlukukautta 1872. Tällöin osa opiskelijoista järjestäytyi Teknologföreningenin nimellä säännönmukaisemmaksi opiskelijayhdistykseksi.⁶

Ensimmäisenä Teknologföreningenin puheenjohtajana toimi Werner Lönnbeck⁷ ja sihteerinä Anton Ludvig Lindfors⁸. Ensimmäinen kassanhoitaja ja yhdistyksen kirjastonhoitaja oli Nils Jonathan Wenell⁹, joka aloitti pitkäksi venähtäneet, mutta menestykselliset opintonsa jo syksyllä 1867. Ensimmäinen varapuheenjohtaja oli Fredrik von Zansen,¹⁰ joka aloitti opintonsa 1869 ylioppilaana ja kirjoittautui Teknilliseen reaalikouluun ylimääräisenä oppilaana. Yhdistyksen varsinainen perustaja oli Wenell,¹¹ joka von Zansenin kanssa erottuu yhdistyksen matriikkelista ensimmäisenä allekirjoittajana ja yhdistystä perustettaessa Lönnbeckin lisäksi hieman muita vanhempana. Wenell ja von Zansen opiskelivat kumpikin rautatieinsinööreiksi ja valmistuivat sa-

manaikaisesti.

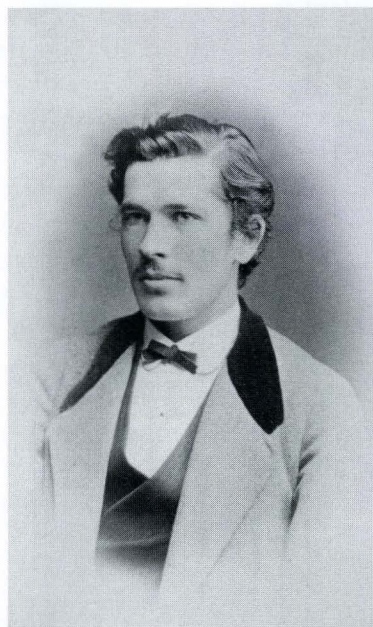
Wenell, von Zansen ja Lönnbeck on myös mainittu vuoden 1886 historiikissa yhdistyksen varsinaisina alkuunpanijoina, eikä tietoa ole syytä epäillä. Perustamistapahtumasta oli historiikkia kirjoitettaessa kulunut vain 14 vuotta ja asia oli tuoreessa muistissa. Erityisesti Wenellin ja von Zansenin kaltaisten kokoneempien opiskelijoiden merkitystä Teknillisen reaalikoulun kehitykselle voi vain arvailla, mutta se tuskin on jäänyt vähäiseksi. Puheenjohtaja Lönnbeck oli iältään hieman muita vanhempi ja käynyt kaksi vuotta kadettikoulua ennen aloittamistaan Teknillisessä reaalikoulussa.

Monta kokkia keittiössä

Konventti ja koko opiskelijayhteisö oli monella eri tavalla jakautunut yhteisö. Hajaannusta toverikunnassa aiheutti varallisuuserojen lisäksi jako valmistavaan kurssiin ja ammattiosastoihin. Myös Aleksanterin yliopiston ylioppilailta oli Opistossa opiskeluoikeus, jota mielellään käytettiin. Soihan Polytekninen Opisto oivan mahdollisuuden tutustua tekniikan ja teollisuuden kysymyksiin tavalla, jota yliopisto ei voinut tarjota huolimatta siitä, että 1860-luvun lopulta lähtien yliopisto pyrki kehittämään fysikaalista kabinettiaan teknillistieteelliseen suuntaan ja kokoelmiin hankittiin tällöin selvästi alaan kuuluvia instrumentteja ja opetusvälineitä. Tieteen reviiirin jako yliopiston fysikaalisen kabinetin ja Polyteknisen Opiston välillä tapahtui selvästi vasta 1870-luvun lopulla, jolloin opiston muutto Hietalahteen tapahtui.¹²

Matka yliopistolta Aleksanterinkatu 50:een ja vielä Hietalahteenkin oli aika lyhyt. Teekkarit saivat puolestaan opiskeluoikeuden yliopistossa 1890.

Fredrik von Zansen

1860-luvun alkupuolella jotkut opiskelijat ylläpitivät omaa Ringen-yhteisöään, joka kirjallisuudessa Palménin (1899) jälkeen mainitaan varakkaampien oppilaiden kuppinkunnaksi. Ringenin historiaa tunnetaan hyvin vähän, eivätkä edes sen jäsenten nimet ole tiedossa. Joitakin käsityksiä voidaan kerätä asiasta liittämällä matrikkelistä saadut tiedot koulun hallinnon yleiseen historiaan.

Tiedetään, ettei 1860-luvun alussa Konventilla ollut varsinaista toimintaa. Asialla on kuitenkin luonnollinen selityksensä. Johtuen Anders Olivier Saelanin¹³ hankkimista, Zürichin juuri aloittaneen *Hochschulen* mallin mukaan

järjestetyistä ja 1859 voimaan tulleista ankarasti korotetuista sisäänpääsyaatimuksista vuosittain aloittavien uusien oppilaiden lukumäärä putosi viiteen oppilaaseen. Toisin kuin usein uskotaan, A.O. Saelan ei suostunut tinkimään sisäänpääsyaatimuksista, vaan saatuaan senaatilta ohjeen oppilaitoksen tason kohottamiseksi laske sisään otettujen määrää, kunnes maan alkeisopetusjärjestelmän yleinen taso alkoi kohota. Vuosina 1859 ja 1860 Teknillisestä reaalikoulusta ei valmistunut ketään.

Ringin on tällöin todennäköisesti edustanut koko Konventtia siinä laajuudessa kuin se on tuolloin ollut olemassa. 1860-luvun puolivälin paikkeilla oppilaita koko laitoksessa on ollut vain muutamia kymmeniä, kun vielä kymmenen vuotta aiemmin pelkästään aloittavien määrä vuosittain oli melkein kolmekymmentä. On luonnollista, että varakkaammat oppilaat ovat istuneet jossain yleisessä kahvilassa kuten opiskelijat aina tekevät, koska omaa huoneistoa Konventilla ei ollut. Vähävaraisemmat opiskelijat, jotka eivät ole kyenneet kustantamaan itseään joukkoon, ovat erottuneet omaksi ryhmäkseen.¹⁴ Oppilaskunnan kriittinen massa opiskelijayhteisön järjestäytyneen toiminnan kannalta ei ole yksinkertaisesti täyttynyt, ja tilanne on vaikuttanut ulkopuolisesta tarkastelijasta oudolta.

Koulun opetus oli kurssimuotoista, eikä vaeltamista vuosikursuilta toiselle hyväksytty kuin poikkeustapauksissa. Palménin mukaan suuri osa Ringenin jäsenistä jätti opiston 1866. Tarkasteltaessa 1866 valmistuneiden, 1863 aloittaneiden viiden opiskelijan isän ammattia, voidaan tehdä nopea päätel-

mä perheiden varallisuustilanteesta. Huomataan, että joukossa on eversti ja hovioikeudenneuvos, jotka todennäköisesti tulivat hyvin toimeen. Kahden opiskelijan isät ovat käsityöläisiä, joista kultaseppämestarit lienevät yleensä olleen suhteellisen varakkaita. *Fabrikantista* on vaikea sanoa mitään varmaa. Kappalainen on mahdollisesti elänyt vaatimattomammin.¹⁵ Kaikki opiskelijat eivät suinkaan valmistuneet, mutta jos tässä joukossa on edes jollain lailla ollut edustettuna Ringen ja sen ulkopuolelle jääneet tässä ikäluokassa, mahdollisuuksia tulkintoihin ei ole kovinkaan paljon. Sen sijaan huomio kiinnittyy vuonna 1865 aloittaneeseen opiskelijasukupolveen.

1868 koulusta valmistui poikkeuksellinen joukko, yksitoista opiskelijaa. On hyvin luultavaa, että nämä 1865 aloittaneet yksitoista ovat muodostaneet oman selkeän ryhmänsä opiskelijakunnassa jo pelkästään lukumääränsä vuoksi. Kun he ovat aloittaneet opintonsa, Ringenin pääjoukko on ollut aloittamassa kolmatta vuosikurssia, siirtyneet realisteista teknologeiksi. Oli 1865 aloittaneiden varallisuusasema mikä tahansa, koulun käytävillä 1860-luvun puolivälin jälkeen kulkeneiden opiskelijoiden pääjoukko ei tuntenut enää sosiaalista yhteenkuuluvuutta 1863 aloittaneiden kanssa.

Teknillisen reaalikoulun ja Polyteknillisen koulun aikana valmistavia kurssuja järjestettiin, koska yleinen alkeisopetusjärjestelmä ei kyennyt opettamaan teknillisen alan opiskelijoille perustaitoja esimerkiksi matematiikassa, joten nämä asiat oli opetettava Teknillisessä reaalikoulussa. Vasta reaalikursien jälkeen opetus muuttui todellisek-

si teknillisen alan opetuksiksi. Ero reaalikurssien ja teknologian opetuksen välillä oli näin hyvin konkreettinen ja näkyi myös oppilaskunnan suhtautumisessa asiaan. Teknillinen reaalikoulu oli käytännössä jakautunut eri tavoitteilla toimiviin, vaikkakin perittäisiin opetusohjelmiin. 1850-luvun kuluessa suuri osa opiskelijoista keskeytti opintonsa reaalikurssit suoritettuaan, joka onkin hyvin ymmärrettävää tätä taustaa vasten. Tapa vastasi pikkudiplomin suorittamisen jälkeen 1900-luvun alussa Teknillisen korkeakoulun opinnot päättävien oppilaiden käyttäytymistä.

1860-luvun jälkeen Suomeen perustettiin erityisiä reaalilyseoita, joiden tarkoituksena oli antaa yleissivistävää opetusta laajemmalle joukolle luonnontieteistä kiinnostuneita oppilaita. Näiden tai yleensä lukion kurssin suorittaminen asetettiin saman tien Teknillisen reaalikoulun pääsyvaatimukseksi, jolloin yleissivistävästä opetuksesta voitiin korkeakouluksi kehittyvässä instituutissa luopua ja aika voitiin käyttää varsinaisten teknillisten aineiden opetukseen. Vaikka sisään otettujen peruskoulutustaso kohosikin reippaasti, perusopetusjärjestelmän kehitys takasi laajeman oppilaspohjan korkeakoululle.

Opiskelijayhteisön tilanne muuttui 1870-luvun alun jälkeen, kun kouluun sisään otettujen määrä alkoi kohota nopeasti. Seurauksena oli Konventin järjestäytyminen Teknologföreningiksi. Siinä, että vuonna 1867 Konventin toiminnassa oli tauko, ei ole mitään kummallista. Kuten Matti Klinge toteaa Ylioppilaskunnan historiassa: ”nälkävuonna 1867 ei ollut kevättä eikä vappua”.¹⁶

Vielä säännönmukaista yhdistystä perustettaessa 1870-luvun alussa Kon-

ventti hajosi valmistavien eli reaalikurssien jäsenten perustaessa oman yhdistyksensä Pulla. Yhdistys julkaisi lehteä *John Bull, Tidning för realister*. Pullayhdistyksellä oli oma huoneistonsa kaupungilla ja yhdistys rakensi omat traditionsa.¹⁷

Vaikka Ringen hajosi sen jäsenten päätettyä opintonsa, ja myös Pullan toiminta lakkasi sen jäsenistön ajautuessa eteenpäin opinnoissaan – ja lopulta valmistavien kurssien olemassaolon lakkattua Polyteknisen Opiston vuoden 1879 sääntöuudistuksen myötä – ristiriidat opiskelijayhdistyksen toiminnassa on hyvä muistutus syistä, jotka johtivat kielikysymyksen käsittelyssä ilmitulleisiin seikkoihin. Edes 1850- ja 1860-lukujen pieni opiskelijayhteisö ei ollut kiinteä korporaatio, vaikka se sellaisena mielellään myöhemmin esitetiinkin etsittäessä legitimaatiota opiskelijoiden toiminnalle Konventin historiasta. Lisäksi täytyy pitää mielessä koulussa opiskelevien ylioppilaiden merkitys kysymyksessä. Tunneilla käyvien ylioppilaiden määrä lisääntyi jo 1860-luvun kuluessa Teknillisen reaalikoulun tason ja mielenkiinnon siellä harjoitettuja opintoja kohtaan noustessa, eivätkä ylioppilaat kuuluneet Konventtiin vaan osakuntiin. Tämä oli omiaan hajottamaan opiskelijakunnan yhteisiä harrastuksia. Ongelma sai ratkaisunsa vasta kun teekkarit saivat ylioppilaan oikeudet ja Polyteknisen Opiston opettajat professorin arvonimen.

Varsinaista valtakunnan tason kappailua teknillisen korkeakouluopetuksen perusteista onkin käyty yhtä paljon perusopetusjärjestelmää kehitettäessä ja etsittäessä opiskelijakunnan yhteenkuuluvuutta lisääviä keinoja, kuin hakemal-

la valtionhallinnolta resursseja koulurakennukseen, opetusvälineistöön ja opettajien palkkoihin. Mitä selkeämmät sisäänpääsyvaatimukset Teknillinen reaalikoulu sai, sitä yhtenäisempi opiskelijajoukko oli edustamassa teknillisen alan edistystä maassa – mikä puolestaan oli helpottamassa opetuksen ja työn tason nostamista. Teknologian kehityksen yhä kiihkeämmin pyörivä oravanpyörä vaati tasapainottuakseen myös toimivan opiskelijayhteisön olemassaoloa. Innostuneet ja asiaansa uskovat opiskelijat ovat myötätuntoisia opettajia ja päättäjiä kymmenen vuoden kuluttua valmistumisestaan.

Steniuksen *Piirteitä*-tekstissä kuvaamien tapahtumien opiskelijat ovat opintonsa aloittaessaan kaikki 19–21-vuotiaita ja nykyistä lukiota vastaavan reaalikoulun tai vastaavan kurssin suorittaneita. Polyteknisen Opiston kurssi oli vuodesta 1879 lähtien nelivuotinen lukuun ottamatta maanmittareita, jotka suorittivat kolmivuotisen kurssin.

Hallinnon suomalaistaminen

Koska keisarikunnan yleisiin etuihin kuului Suomen suuriruhtinaanmaan irrottaminen yhteydestään Ruotsiin, senaatti pyrki suomalaistamaan hallinnon. 1800-luvun puolivälissä keisarikunnan venäläinen hallinto ojensi kätensä suuriruhtinaanmaan suomenmielisille, jotka tarttuivat arvelematta tilaisuuteen. Ruotsinkielisen väestön, erityisesti aateliston vastarinta oli kuitenkin kovaa, eikä nopeita ratkaisuja asiassa voitu tehdä. Suomalaistamishankkeet perustuivat käytännössä suomenkielisen väestön koulutustason nostamiseen, joka toteu-

tuessaan noin kahdenkymmenen vuoden kuluessa tulisi muuttamaan maan hallinnon kielitasapainon.¹⁸

Ei olekaan merkillistä, ettei Teknologiföreningen saanut virallistettua asemaansa vielä 1870-luvulla. Aikakauden teekkareiden näkökulmasta oudolta näyttänyt asia saa selityksensä senaatin harjoittamasta teollisuus- ja kieli-politiikasta. Yhdistyksen virallistaminen edellytti sen sääntöjen käsittelyä senaatissa, eikä asiasta tehdyt esitykset edenneet edes Polyteknisen Opiston hallinnossa. Tilanne ratkesi vasta laajemman

Karl Ståhlberg

koulutusjärjestelmän kielikysymyksen ratkettua suuriruhtinaanmaan hallintokoneistossa 1884. Tällöin suomenkielisiä oli jo tarpeeksi ylläpitämään omaa asemaansa Polyteknisessä Opistossa. Ei voi välttyä johtopäätelmältä, jonka mukaan maan hallitus ja Polyteknisen Opiston johto viivyttivät tahallaan

Teknologföreningenin sääntöjen virallistamista, kunnes valtakunnallinen kielikysymykseen liittyvä lainsäädäntö ja jokapäiväisen elämän realiteetit olivat edenneet asiassa riittävän pitkälle.

Savolaiset saapuvat Hietalahteen

Kun suomalaistamisen aalto pyyhkäisi yli maan 1870-luvulla, siirtymävaihe kesti juuri niin kauan kuin uudistusvaiheessa oleva koululaitos ehti saattaa uuden oppilassukupolven samanaikaisesti rakennettavan koulutusjärjestelmän ensimmäisten toteutuneiden rakenteiden läpi. Polytekninen Opisto ja sen edeltäjät olivat käytännössä täysin ruotsinkielisiä vuoteen 1879 asti. Tällöin ensimmäiset Kuopion reaalilyseon kurssin suorittaneet opiskelijat saapuivat Polyteekkareiden yhteisöön. Savolaisen ja maan ruotsinkielisen väestön kulttuurien yhteentörmäys ei ollut vältettävissä. Teknologföreningenin 1886 painatussa signeeraamattomassa historiikissa kuvataan, miten:

”...men vid denna tid anlande den första uppsättningen från Kuopio realskola, herrar på –nen och sen med

en svår finsk brytning och med okunnighet i svenska språket. Såsom exempel härpå kan anföras att en af dem kallade cirkeln ”rundel” eller rättare ”rontel”...”¹⁹

Kiista Teknologföreningenin virallisesta kielestä kävi kuumimmillaan 1880-luvun alussa. Kielikysymys kärjistyi sitä mukaa, kun suomenkielisten osuus opiskelijajoukossa kasvoi. Väkimäärän lisääntyessä ruotsin kieleen taipumattomien määrä kasvoi. Suomenkieliset perustivat 1882 oman kuppikuntansa Suomenmieliset Polyteknikot (S.P.) ajamaan asiaansa.

Ruotsinkieliset ajoivat yhdistyksen kokouksessa seuraavana vuonna läpi päätöksen jonka mukaan yhdistyksen kieli oli ruotsi ja yrittivät saada aikaan päätöksen, jonka mukaan tehdyn päätöksen muuttamiseen olisi tarvittu $\frac{3}{4}$ enemmistön päätös. Tilanne purkautui jo 4. helmikuuta 1884 senaatin virallistaessa yhdistyksen nimellä Polyteknikernes förening – Polyteknikkojen Yhdistys. Teknologföreningen muutti sääntönsä 3. toukokuuta samana vuonna ja liittyi muodollisesti Polyteknikernes föreningen – Polyteknikkojen Yhdistykseen, joka oli tässä vaiheessa koko opiskelijayhteisön edustaja. Polyteknikernes föreningen – Polyteknikkojen Yhdistys jatkoi suoraan Teknologföreningenin vanhan matrikelin täyttämistä.²⁰

Yhteistyöpyrkimyksistä huolimatta Polyteknikkojen yhdistyksen lehti jakaantui kielikysymyksen mukaisesti. Suomenkieliset kirjoitukset täyttivät 1880-luvun alun jälkeen Arbetarenin, ja keväällä 1884 ruotsinkieliset aloittivat oman Sydvest-lehtensä julkaisemisen. Syksyllä 1884 yritettiin jakaa Arbetaren

kahteen osastoon, mutta tämä ratkaisu ei toiminut, ja seuraavana vuonna sen rinnalla aloitti ilmetymisensä suomenkielinen Sampo. Arbetarenille kirjoitettiin säännöt, joiden 4 §:n mukaan lehdessä julkaistavien kirjoitusten tuli olla vapaita tovereita kohtaan esitetyistä loukkaavista kirjoituksista. Samat säännöt otettiin käyttöön myös Sampo-lehdessä, mutta tämä ei helpottanut tilannetta.²¹

Kumpikin kielipuolue jäi eloon. Kirjallisuudessa on mainittu että S.P. olisi lopettanut toimintansa 1884.²² Käsitys on väärä. Tulkinta johtuu varmasti osaltaan siitä, että 1899 painettuihin matrikkelitietoihin S.P:n jäsenet on merkitty vain Polyteknikkojen yhdistyksen jäseniksi, joita he toki olivatkin. Steniuksen *Piirteitä* kertoo S.P:n hajoamisen ja sulautumisen P.Y:een tapahtuneen vasta 1889.²³ Myös Suomenmielisten Polyteknikkojen Yhdistyksen matrikkelin mukaan viimeinen jäsen, Herman August Luukkonen, kirjoitettiin nimikirjaan vasta 27. syyskuuta 1889. Ensimmäinen S.P:n matrikkelin nimenkirjoittaja on kaksi ensimmäistä vuotta yhdistyksen puheenjohtajana toiminut Kaarlo Ståhlberg 31. lokakuuta 1885, joten kysymyksessä on selvästi yhdistyksen henkiin herättäminen hänen johdolla. Samana päivänä liittyneitä oli 24. Yhdistykseen liittyi neljän vuoden aikana 101 jäsentä, joista 54 ilmoitettiin valmistuneeksi, 45 jäi ilman merkintää tai erosi, yksi kuoli ja yksi lähti jatkamaan yliopisto-opintojaan.

Kieliriita leimahti edelleen 1886, jolloin keskusteltiin kiivaaseen sävyyn kielikysymyksen käytännöllisistä muodoista yhdistyksessä. Kärjistyneestä tilan-

teesta seurasi, että oppilaskunnan inspehtorina toiminut K.L. Lindeberg poltti pärensä ja erosi tästä tehtävästä.²⁴ Tilalle astui Rudolf Kolster.²⁵ Sovitteleva ja ymmärtäväinen Kolster sai myöhemmin tunnustusta ja arvostusta opiskelijoiden puolelta. Juuri Kolsterin inspehtorikauden alussa poistettiin P.Y:n kokouksista tulkit ja P.Y. pääsi kokeilemaan ajanmukaisen kahvilan ylläpitämistä bufetti-neitoineen ja pianoineen. Mitä Lindeberg ajatteli, käy ilmi siitä, että hän aloitti saman tien Mekaniikan I kurssin luennoinnin molemmilla kielillä, ensimmäisenä Opiston historiassa.

Tekniikka ei tunnusta käskijänsä kieltä

Polyteknisen Opiston kielikysymyksen tasoittumista hidasti lopulta ratkaisevalta tavalla se, ettei suomenkielisiä opettajia löytynyt ennen 1890-lukua. Opettajia yritettiin palkata sieltä, missä päteviä ja riittävän koulutuksen saaneita opettajia oli saatavilla: Saksasta ja Pohjoismaista. Indoeurooppalaiselta kielialueelta tulevat oppivat helpommin germaanisen ruotsin kuin suomalais-ugrilaisen suomen, joten Polyteknisessä Opistossa puhuttiin ruotsia.

Vanhan totuuden mukaan tekniikka ei tottele käskijänsä kieltä. Ernst E. Qvistin lausunnot asiasta kertovat suoraan, mitä Opiston johto ajatteli asiasta. Itse teknillisen opetuksen kannalta koko kielikysymys suomen ja ruotsin välillä oli tarpeeton. Esimerkiksi Polyteknisen Opiston kirjastoon tilattiin 1870-luvulla 27 tieteellistä aikakausilehteä, joista 17 oli saksankie-

lisiä, kolme ranskankielisiä, kuusi englanninkielisiä ja yksi ruotsinkielinen.²⁶

Vuonna 1888 senaatti antoi määräyksen, jonka mukaan suomen kieltä oli käytettävä opetuksessa, jos opettaja sitä osasi. 1893 palkattiin kolme erityisesti suomenkielentaitoista apuopettajaa helpottamaan kielikysymystä – tällöin aloittivat opettajan uransa Gustaf Komppa, Aleksander Leonard Hjelman ja Abel Henrik Solin. Komppa ja Hjelman olivat Polyteknisen Opiston omia oppilaita 1880-luvun loppupuolelta, joten tapahtuma merkitsi uuden aikakauden alkua monessakin mielessä. Opisto oli päässyt tilanteeseen, joka mahdollisti sen omien oppilaiden käytön toimintansa kehittämiseksi kansainvälisesti vertailukelpoisella tasolla. Erytisest Gust. Komppa osoitti jo varhain kykenevänsä julkaisemaan kansainvälisen tason tutkimuksia.²⁷

Steniuksen *Piirteitä* onkin nähtävä opiskelijapoliittisena kannanottona tilanteessa, jossa opiskelijatoiminta yrittään koota yhteen ja päästä irti omalaatuisena pidetystä kieliriidasta. *Piirteitä* on propagandaa kielikysymyksen tasoittamiseksi.

Mutta kirjoitus kertoo myös kielikysymyksen toisen puolen. Kelipoliittinen kiista oli suurimmalle osalle teekkareista varsin yhdentekevä ja henkilöityi pahimmillaan kahteen pukariin, ruotsinkieliseen kemistiin Johan Holmiin ja suomalaisten kellokkaaseen, insinööri-osastolla opiskelemaan Karl Ståhlbergiin, joiden lausuntoja seurattiin kahviloissa suuresti liioitellen ja asiaa paisutellen. Myöhempinä vuosina Holm teki elämäntyönsä Tornatorin paperitehtaan johtajana ja Ståhlberg tunnetaan vieläkin Helsinki-aiheista valokuvistaan.

Kumpikin menestyi sarallaan mainiositi.

Useimmat teekkarit käyttivät opinnoilta jäävän vapaa-aikansa aivan muihin harrastuksiin ja olivat varsin halukkaita ja kykeneviä oppimaan useita kieliiä. Bernhard Wuolle, joka vuonna 1896 toimi S.P.Y:n puheenjohtajana, esitti viisikymmentä vuotta myöhemmin pitämässään puheessa, kuinka kieliriita oli teekkareille P.Y:n hallitusta valittaessa muodostunut kaksintaistelurituuaaliksi, jonka hoitaminen uskottiin kummankin osapuolen parhaalle sanasepollle vaalistungon ajaksi. Kun hallitus oli valittu, kieliriita unohdettiin viimeistään seuraavan aamuna.

Kirjoittaja on Polyteekkarimuseon arkistonhoitaja

Panu.Nykanen@tky.hut.fi
puh. 09-468 2126

Johan Holm

